

gospodarske, obertnijske in národske.

Izhajajo vsako sredo in saboto. Veljajo za celo leto po pošti 4 fl., sicer 3 fl.; za pol leta 2 fl. po pošti, sicer 1 fl. 30 kr.

V Ljubljani v saboto 23. maja 1857.

Kmetijstvo v našem cesarstvu *).

Govor gosp. c. k. ministerskega svetovavca viteza K. Kleyle-ta v 1. velikem zboru na Dunaji 9. dan t. m.

Kmetovavci iz vseh dežel avstrijskega cesarstva so se snidili tukaj praznovat 50letno obletnico dunajske kmetijske družbe. Skor vse kmetijske družbe so pripomogle, da je kmetijska razstava v sredi našega cesarstva deleč segla čez meje doljno-avstrijskega gospodarstva. Pervikrat nam je stopilo bogato, čeravno ne še popolno obličje vesolnega avstrijskega kmetijstva pred oči.

Veselo ginjen o pogledu tega, kar je združena moč doveršila, se ravno tako veselo nadjam, da vse to je le prva stopnja na poti, ktera ima vse dele peljati k blagodarjenemu cilju. Dovolite mi tedaj, da v kratkem obrisu ne govorim le od kmetijskih zadev blagoslovene, pa majhne doljno-avstrijske nadvojvodine, ampak da se ozrem na celo veliko državo, ktera obsega nad 100 milijonov oralov rodovitne zemlje.

Mnogoverstne so dežele avstrijskega cesarstva. V jugu se ovija okoli murve vinska terta in v namakani zemlji pljenja laško pšeno (rajž) in senožeti se kosijo tudi pozimi. V severnih krajih žito pičlo rodi in poglavni sad je krompir. So kraji, kjer ne gnojé in vendar žanjejo leto za letom, — so pa nasproti tudi kraji, kjer tudi dobro gnojena zemlja komaj enkrat povračuje pridnemu ratarju obilni trud.

Kakor različno pa je podnebje in zemljišče, tako različni so tudi narodi, kateri obdelujejo avstrijsko zemljo. Železnice in telegrafi enačijo vse kmetijske razmere tako hitro, da je res dobro, da to enačenje nekoliko ustavljajo različni narodi, da oživljajoča različnost se ne pogubi v enostransko enačnost. Po jeziku se res ne ravna kmetijstvo, al posebnosti in navade narodov, stopnja njih omike, število njih prebivavcov — vse to dela močne razločke v kmetovanji posamnih dežel.

Še drugi razločki izvirajo iz različnih postav, ki veljajo v posameznih deželah. Tako na priliko vživa laška dežela dobrotljive, sto in sto let stare postave zastran vodnih pravic. Na Ogerskem se ravno vpeljuje zložba raztresenih zemljišč, ktera bo gotovo peljala k dobremu gospodarstvu. V eni deželi nahajamo postavo, ktera prepoveduje nezmerno razkosevanje zemljišč; v drugi ni konca ne kraja takega škodljivega razdeljevanja zemlje na majhne kosce. Na Laškem nahajamo seljake (kolone), na Horvaškem zedinjene posestva več družin pod enim glavarjem, v zgornji Avstrii posamne in velike kmetije v najboljem stanu. V planinskih deželah je veliko kmetov, pa njih kmetije so manje.

*) Obljubili smo v „Novicah“ natisniti vse imenitniše reči iz velike dunajske razstave. Ker v te zadeve ne spada le kar se je ogledovalo v razstavi, temuč tudi to kar se je slišalo v zborih, bomo naznanili svojim bravcem tudi važniše govore in pomenke. Začnemo tedaj danes z gosp. Kleyletovim govorom v 1. velikem zboru, kateri pretresa kmetijske razmere vseh dežel našega cesarstva. Zbor je govornika radovedno poslušal in mu večkrat svoje dopadajenje očitno na znanjedal. Mikaven bi utegnil tudi našim bravcem biti, da zvejo, kaj mislijo visoko čislani možje na Dunaji o kmetijskih zadevah našega cesarstva.

Vred.

V slovanskih in ogerskih deželah je mnogo velikih posestev, med katerimi so nekatere res čuda obširne.

Iz vse te različnosti izvira različnost avstrijskega kmetijstva, da ji skor nikjer v Evropi ni para.

Po ti različnosti kmetijskih razmer zamoremo vse dežele našega cesarstva razdeliti v 4 verste:

Perva versta obsega planinske dežele, katerim se dajo vverstiti: Avstrija pod in nad Anižo, Solnograško, Tiroljsko, Krajnsko, Koroško, Štajarsko.

Druga versta obsega jutrove dežele: Ogersko, Banat, Horvaško, Slavonsko, vojaško Krajino, Erdeljsko.

Tretja versta obsega severne kraje: Marsko, Česko, Galicijo in Bukovino.

Četerta versta obsega južne dežele: Lombardijo, Beneško in Dalmacijo.

V planinskih deželah je okoli 17 milijonov oralov rodovitne zemlje, izmed katerih je blizo 11 milijonov oralov gojzdov in pašnikov in le kakih 6 milijonov oralov polja in senožet. Gojzdnarstvo in živinoreja ste tedaj v teh deželah poglavitne reči in bote tudi ostale, ker gojzdi in pašniki so večidel na taki zemlji, da ni skor mogoče narediti kaj družega iz njih. Po gorah so že tu in tam napravili polje, pa pametniši bi bilo, ako bi špogali ondi les. Z velikimi težavami se obdelujejo stermine, ker obila množica ljudi potrebuje kruha. Ravnin ni v teh deželah velikih, pa pridno se prideluje žito, blizo mest obilo krompirja, tudi ječmena za olarije, klaje pa za mlečno živino. Južne gorice so zasajene z obilnimi tertami in v dobrih legah se prideluje tudi dobro vino. Žita in živine te dežele nimajo za svoje potrebe zadosti. Dunajsko mesto preveč povžije žita in živine.

(Dalje sledi.)

Vrabec podpornik sadjoreje.

Kmet čerti vrabca čez gada, zato ker mu na polji v pšenici in prosu desetino pobira. Sadjorejci so proti vrabcu dvojnih misel; eni ga zagovarjajo, zato ker jim kakor škorec verte škodljivih merčesov trebi; eni pa ga sovražijo in zavidujejo, ker jim po vertih in vinogradih preveč češinj in grojzda pozoblje. Zato ga po nekterih krajih, kolikor le morejo, lové in morijo. Nekteri mu nastavljajo tu in tam ostrupenega zernja in ga pokončujejo kolikor največ morejo; pa kaj še! v nekterih krajih so nekaj celó gosposke zapovedovale, da so jim mogli kmetovavci grabčeve glave odrajtovati, kakor se je to njega dni godilo na Prajsovskem. Ravno po tem preganjanji in pokončevanji so se ljudje popolnoma prepričali, da so vrabci sadjorejcom koristni ptiči. V moji domovini, dokler sem bil majhen fanté in pozneje mladeneč še, se je bila tudi huda pokončavna vojska zoper vrabce vnela, ki pa je bila čez nekoliko časa zopet podhinila. — Res je, da na polji se je ohranilo marsiktero zerno, ki ga je poprej vrabec pozobal, al po vertih se je neizrečena množica škodljivih gosenc in družih sadnih požerúhov zaplodila, da so jabelčno in hruševo cvetje tako postrigli, da ga ni bilo sadja nikjer zagledati več, dokler se ni omenjena žival spet zaredila. Po novem zarodu vrabcev se je zopet sadni blagoslov v naše verte pover-

nil. To se je posebno na češpljevem drevju vidilo. Dokler so se te živalice s tako serditostjo preganjale, je ni bilo češplje skorej nikjer zavohati; kmali po omenjeni vojski so jele pa vnovič tako roditi, da so se jim veje kerhale in lomile. V nekem bližnjem kraju, komaj eno uro hodá od mojega doma, kjer je bila sadjoreja, posebno pa češnja, na visoki stopnji, so se vrabci še pred kakor pri nas zaterati jeli in ker je to pokončevanje tudi delj časa, kakor v mojem kraju, v eno mer terpelo, ni bilo poslednjič skor nobenega sadja zagledati, akoravno imajo verte žlahnih drevés vse polne. Tudi jez sem vrabce po polji in vertu rad s strelom, kar sem mogel, strašil in preganjal, dokler se nisem njih koristi do dobrega prepričal. Zdaj pa jim tudi rad dam mir, ker vém, da so mi več v korist kakor v škodo, akoravno kakošno češnjevo vejo oberó in na polji kako periše zernja požrejo. Le želeti je, da bi vrabec veliko tako gorkih zagovornikov imel, kakor sem jez, in da bi gotova skušnja, da je vrabec podpornik sadjoreje čedalje več dobrovoljnih ušes našla pri mladih in starih.

Tako piše slavni kmetijski pisavec Pinkert. Naj bi se mu verjelo. K.

Še nekaj od uvurkov.

Ker se že precej dolgo o vrokih, virokih in urokih govori, naj tudi jaz povem svojo misel. V slovenskih goricah na Štajarskem sem med prostim ljudstvom vselaj slišal izgovarjati vü vurki, vürčen je, vürčiti. Mislim, da bi tedaj uvurki bila prava pisava, ker se, kakor je že g. Terstenjak omenil, na Štajarskem v mnogih krajih u na začetku besede vselej vü izgovarja, kakor vüsta namesto usta itd.

Vü vurki ali uvurki, vürčen, vurčen, vürčiti, vurčiti vse te besede so iz jedne korenine vurk. Tedaj vse krajine, kjer se čuje izgovarjati vürčen, vurčen, vürčiti, vurčiti pričajo, da bi uvurki bila prava pisava. Oni kraji pa, kjer se govori vročiti, vročen, vročljiv ne morejo besede vrok iz teh besed izpeljavati, kakor g. Terstenjak pravi, tedaj uvurki. Pri besedi vü vurki je, kakor jaz mislim, koreniki vurk slova vü v pisavi u pristavljena; tedaj ne vroki, ne viroki pa tudi ne uroki, temuč uvurki. Vurki, Beschreibung, in vurčiti, beschreiben, najdemo tudi v Janežičevem slovníku.

Človek človeka vurči, ako ga preveč dolgo oestro gleda. Vurčenega začne glava boleti. Slovenci si za uvurke vode napravljajo. Vzemejo piskerc vode in veržejo v njo živega oglja, če so oglji na dno pali, je človek vurčen. Vurčen mora vodo narpred iz piskra piti, tedaj pa ž njo oči umiva in čelo, in tako ozdravi.

Človek pa more tudi živinče vurčiti, posebno mlado. Ko je tele ali žrebe na svet prišlo, se nikdar hvaliti ne sme; kdor ga pervokrat gledat pride, more pljuniti in reči: „ti gerdoba“.

Človek pa more tudi nežive stvari vurčiti; tako posebno ženske, kadar za gosti ali za letnico pogače pečejo, rade hišo zaklenejo, da jim, kadar mesijo, nihče testa ne vurči, ker vurčeno testo noče kipeti in kruh ni nikdar lep.

K. M.

Slovanske národne pesmi.

(Dalje.)

Več ruskih pesem in tudi serbskih se začne pripovedovaje, čeravno je veči del takih pesem liričen. Ti početni versi, ki so, bi djal, za vvod, so dostikrat alegorični. Tudi se taki vvodi dostikrat ne vjemajo z drugo pesmijo. To je pa zato, ker pevec take vvode od drugih pesem prevzema in po svoje kaj pridaja. Te male alegorije pa včasih popolnoma to naznanjujejo, o čemur se v pesmi govori. Tudi ne

stojé samo v začetku, v sredi pesmi jih boš tudi dobil in pletó se včasih skoz celo pesem.

Serbske pesmi se dostikrat počenjajo s prašanji in odgovori na te prašanja, ki so veči del prav fleten vvod v povest.

Več ruskih pesem se začenja z nekakošno negativno antitezo, ki ni tako jasna kakor serbske popraševanja. Človek si mora misliti, da se je popred kako prašanje zastavilo in da je začetek pesmi odgovor na te prašanja, post: ne leti sokol pod nebom, mladeneč hodi pokraj vode itd. ali kukavica ne kuka v merzlem logu, v vertu ne prepeva slavec; ali mladeneč zdiha v črni ječi, on zdiše in solze pretaka.

V narodnih pesmih vseh narodov je to, da se ponavljajo stanoviti pridavniki (epitheta), ali nikjer tako pogosto, kakor pri Slovanih. „Bel“ se pridaja vsaki stvari, ki je res bela in za tem stvari, ki je lepa in hvale vredna: beli Bog, = dobri Bog; beli car, = gospodar velike in mogočne Rusije. Dostikrat se ne gleda na pravi pomen pridavnika; posoda, trupla, persi, roke itd. so bele, tudi če je človek zamurec. Morje in jezero je skoraj zmiraj sinje. Ruski junaki so černolasi, glava serbskih junakov je rusa. Rúski mladenci s svojimi konji so dobri; serce je retivoje; solnce je v Serbskem jarko, v Ruskem krasnoje itd. Govoreč o ti stvari nam ni treba opomniti pridavnikov v Homerovih pesmih.

Slovanske balade so kakor španjske le malokdaj popolnoma. Ne pripovedujejo kake cele pripovedi, le ulomke, posamne scene nam stavijo pred oči; kaj malega opišejo, vse drugo pa pusté, da si človek sam z mislijo nadomesti. Kar se pripoveduje, večidel se opisuje in je v tem kar zelo plastično. To opisovanje res da dramatičnega življenja nima, ali ima tisto natančnost ali živost, ki se ji čudimo pri delih starih narodov. Ti so malokdaj prepevali o divjih strastéh ali o zamotanih djanjih; prepevali so mirne stvari, večidel družinsko veselje ali žalost. Ravno take so slovanske pesmi. Ravno tiste čute, ki nas obhajajo pregledovaje kak imeniten gersk kip, post: nevesto tisti večer pred svatnim dnevom ko si lasé češe in ko ji služkinja noge umiva, čutimo beróč ktero izmed mnogega števila pesemc, ki kaj podobnega opisujejo. Kaj je ta plastični značaj, nam kaže neka serbska pesemca, ktero je Göthe toliko rad imel, in ki je djal, da je vredna, da se prispodobi z visoko pesmijo Salomonovo (Kunst und Alterthum Band II. str. 49.) Ta pesem je tako melodična, da ti je ni moč nikakor z nobeno prestavo preočiti. Glej: Vuk Stef. Leipzig 1824. Bd. I. S. 55; in: v Beču I. 197).

Narodne pesmi slovenske so jako stare, česar se je lahko prepričati iz več basnoslovnih ali mitologičnih stvari, ki se v njih spominjajo. V baladah drugih narodov se le redkokrat najde, da bi živali govorile. V eni škotski govori konj; nekaj malo drugih je, v katerih govoré sokoli in slavci. Španjske narodne pesmi pa le ene ni, da bi kaj enakega imela. V pesmih vseh slovanskih narodov boš pa dobil živali, ki govoré, ki mislijo in ki žalujejo mnogo premnogo. To se nikomur čudno ne zdi. Tugarina Dragosona velikanski konj svari gospodarja vsake nevarnosti. Šarec Kraljeviča Marka celó joka, videč, da se Marku smert približuje. Fantazija ali domišljija slovanskih deklic in mladencev je celo mrtve stvari z življenjem navdahnila. Neki serbsk mladeneč se je pobratil prav po redu z nekim kopinjem zato, da bi mu ljubo, če bi se mu ne dala poljubiti, za obleko prišlo in prideržalo. Še zvezde so v zvezi z ljudmi in jim morajo biti za sle; neka gizdava deklica se hvali, da je lepša od solca; solcu to žal zadé, pa ji lica počerni. Luna se za oblake skrije, kadar veliki car umre. V neki lepi serbski pesmi (Vuk. I. 275) mesec z danico govori.

(Dalje sledi.)